

MENINSKI, FRANÇOIS DE MESGNIEN VE ESERLERİ

Muhammet YELTEN*

Life-time and works of François de Mesgnien Meninski

Abstract: In this article, the life-time and works of François de Mesgnien Meninski, a careful witness as a lexicographer of 17 th century Ottoman Turkish and who compiled one of the most valuable sources of Turkish, Thesaurus, Linguarum Orientalium are considered.

Keywords: François de Mesgnien Meninski; Thesaurus, Linguarum Orientalium; Ottoman Turkish, lexicographer

Asıl adı François de Mesgnien (veya Menin) Meninski'dir. Lugat kitapları ile tanınan Meninski, 1623 yılında bugün Fransa sınırları içinde kalan Lotringen'de doğdu. Roma'da Doğu dilleri ve felsefe eğitimi gördü. R. P. Giattinus'tan ders aldı. Tahsilini tamamladıktan sonra Polonya'ya gitti. 1653 yılında otuz yaşındayken edebiyat sevgisi ile dolu olarak Polonya büyükelçisi ile birlikte İstanbul'a geldi. 1655 yılına kadar İstanbul'da Lehistan elçiliğinde görev yapan Meninski, yüksek bir dil kabiliyetine sahip olduğu için kısa zamanda Türkçe'yi öğrendi. [İstanbul'daki Türkçe hocası Wojciech Bobovius'tur (Ali Ufkî). Bobovius, Polonyalı bir mühtedi olup Osmanlı Türkleri tarafından Ali Ufkî (ö. 1675) adıyla tanınmıştır. Meninski din, dil ve mûsiki ile ilgili önemli eserleri bulunan hocası Ali Ufkî'nin Polonya doğumlu olduğunu, çok sayıda dil bildiğini, dil öğretiminde fevkalâde mahir olduğunu ve Türk dinini kabul ettiğini söyler.]

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

İstanbul'a gelişinden iki yıl sonra Polonya Parlamentosu'nca baştercümanlığa atanan Meninski, kısa süre sonra Polonya sefiri oldu. Başarılı hizmetlerinden dolayı Polonya Kralı III. Jan Sobieski tarafından asillik unvanı verildi. 1661'de Avusturya İmparatoru I. Leopold'un (1655-1705) saray tercümanı ve danışmanı oldu. 1671 yılında Viyana'ya dönene kadar İstanbul'da Avusturya maslahatgüzarlığı görevinde bulundu. Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa'nın Avusturya seferi sonrasında Viyana'da yapılan barış antlaşması için gönderilen Kara Mehmed Paşa'nın beraberinde Meninski de tercüman olarak gitmiştir (Abdurrahman Şeref, II, 91 dip not). Bu tarihten sonra Viyana'ya yerleşti ve eserlerinin telif ve basım işleriyle meşgul oldu. 1698 yılında Viyana'da öldü.

Eserleri

1. *Thesaurus Linguarum Orientalium, Turcicae, Arabicae, Persicae*

Meninski'nin en önemli eseri, yazıldığı dönemde olduğu gibi günümüzde de ihtiva ettiği kelime sayısı, Türkçe kelimelerin telaffuz biçimlerini göstermesi yönüyle değerini koruyan *Thesaurus Linguarum Orientalium* isimli tarihî sözlüğüdür. Sözlüğün iki baskısı vardır. Birinci baskısı 1680 yılında Viyana'da yapılmıştır. İkinci baskısı ise 1780 yılında yine Viyana'da gerçekleşmiştir. İlk baskısındaki adı *Thesaurus Linguarum Orientalium, Turcicae, Arabicae, Persicae'dir* (Doğu Dillerinden Türkçe, Arapça ve Farsça'nın Hazinesi). İlk baskısı üç cilt halinde yapılmış olup 6080 sütun, 3040 sayfadan meydana gelmiştir. Bu baskının miktar olarak az sayıda basılmış olması, üstelik II. Viyana Kuşatması'nda meydana gelen şiddetli bir yangında büyük bir kısmının yanması sebebiyle eseri bulmak mümkün olamamaktadır.

Burada verilecek bilgilerin büyük bir kısmı 1780 yılında Viyana'da yapılmış olan genişletilmiş baskıdan elde edilmiştir. Eserin ikinci baskısından birer nüsha İstanbul Üniversitesi'nde (Edebiyat Fakültesi Genel Kütüphanesi, nr. HT 280; Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi, nr. 1952/126) mevcuttur.

Sözlüğün ikinci baskıda adı *Franciscus A Mesgnien Meninski Lexicon Arabico - Persico- Turcicum* olarak değiştirilmiştir. Ayrıca dört cilt olarak basılmıştır. Boyut ve hacim bakımından son derece kalın ve büyük olan ciltlerin içerdiği harfler ve sayfa sayıları şöyledir: I. cilt (elif- be ve pe dahil olmak üzere, CLXIV+660 sayfa); II. cilt (te- dal, 822 sayfa); III. cilt (re- kaf, 1086 sayfa); IV. cilt (kef- ye, 1207 sayfa).

Eserin ikinci baskısı bir kısım araştırmacılar tarafından müellifin ayrı bir eseri zannedilmiştir. (Caferoğlu-Taneriç, XIV [1966], s. 9-52).

Birinci cildin başında (I-CLXIV sayfalar arasında) asıl lugata geçmeden önce uzun bir giriş yer almaktadır. Genel olarak "Dillerin Ortaya Çıkışı"(s. I);

“Doğu Dillerinin Birbirleriyle Bağlantıları” (s. VII) başlıkları altında bilgiler verilmiştir. Doğu dillerinin birbirleriyle olan bağlantıları Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere üç ayrı başlık altında gösterilmiştir. Bu diller hakkında bilgi verilirken önce ilgili dilin kökeni, lehçeleri ortaya konmuş sonra da gramerlerinin öğretimi hakkında bilgiler verilmiştir. Dillerin kendi yapılarının yanında zaman zaman bazı özel konulara da temas edilmiştir. Meselâ, Arapça ile ilgili bilgilerin verildiği kısımda “Hat Sanatı ve Hat Çeşitleri” ele alınarak üzerinde geniş olarak durulmuştur. Türkçe’nin anlatıldığı bölümünde ise alfabeler hakkında verilen bilgilerden sonra Türkçe’nin Macarca ile olan yakınlığı ve benzerliği örneklerle izah edilmeye çalışılmıştır (Arapça XIII-XLV; Farsça XLV- 61; Türkçe 64- 77 sayfalar arasında).

Avrupa dillerinde kullanılan Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerin mübadele konusu bir bölüm olarak ele alınmıştır. Ayrıca Doğu dillerinin İtalya, Belçika, İspanya, İngiltere, Almanya ve Avusturya’daki öğretimi konusu dile getirilmiştir (s.89-135).

İkinci baskının baş kısmında eserin yeniden yayımlanması için maddî ve mânevî desteği sağlayan Romalılar’ın İmparatoriçesi Maria Theresa’yı metheden, Bernardus de Jenisch tarafından yazılmış bir sunuş yazısı mevcuttur. Bu sunuşta sözlüğün yeniden gözden geçirildiği ayrıca yer yer geliştirildiği de dile getirilmiştir (s.I-VI).

“Doğu dillerinden Arapça’nın özellikle de Farsça ve Türkçe’nin kaderi üzerine ciddi bir inceleme” adlı konu, bir sayfa tutarında olmak üzere anlatılmıştır (s.VII). Macrobius ve Cicero’dan birer sözün yer aldığı sayfadan sonra (s. VIII) Meninski’nin hayatı, kariyeri, aldığı resmî görev ve unvanları, şahsî özellikleri, dil öğrenme yeteneği ifade edilmiştir (s.IX-XI).

Asıl sözlük kısmına geçmeden önce, içinde *Lugat-ı Ahterî, Ferheng-i Şu’ûrî, Lugat-ı Halîmî, Mirkatü’l-Luga, Lugat-ı Ni’metüllah, Vankulu Lugatı, Lehcetü’l-Lugat* gibi sözlüklerin yanında Ahî’nin *Hüsn ü Dili, Cihan-nümâ, Gülistan, Divan-ı Hâfız, Kirk Vezir Hikâyesi, Târih-i Na’îmâ, Târih-i Reşîd, Tâcü’t-Tevârih, Tefsîrü’l-Kur’ân*, gibi Doğu yazma eserlerin bulunduğu uzunca bir kaynak listesi yer almaktadır. Bunların yanında Meninski, Doğu dillerine ait Avrupa’nın en yeni kaynaklarından, özellikle sözlükçülükle ilgili olanlarından en iyi şekilde istifade etmiştir. Bu eserlerden bazıları : Bernardo da Parigi’nin *Vocabularium Italico-Turcicum’u*; J. A. Komensky (Comenius)’un *Janua Linguarum* adlı eserinin Wojciech Bobowski (Ali Ufki) tarafından 1643’te tamamlanan Türkçe çevirisi; C. Castellus ve G. Golius’un *Dictionarium Persico-Latinum’u*; Erpenius’un *Grammatica Arabica’sı*, G. Golius’un *Lexicon Arabico-Latinum’u*.

Meninski’nin, eserini hazırlarken yararlandığı kitap sayısının 60’a ulaştığını tespit edebiliyoruz. İlk sırada dinî, edebî, tarihî eserler; sözlükler ve

dil bilgisi ile ilgili olanlar söz konusudur. Kaynakların çoğu Doğu yazmalarından olup az bir bölümü ise matbu Avrupa eserinden oluşmaktadır.

Taranan ve yararlanılan eserlerin listesinden sonra sözlükte kullanılan yazı çevirimi (transkripsiyon) işaretleri ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Lugata madde başı olarak alınan kelimeler Arap alfabesi ile sayfaya iki sütun şeklinde dizilmiştir. Arap alfabesi ile yazılan kelimelerin Latin harfleriyle tam bir yazı çevirimli şekli bulunmaktadır. Madde başı yapılmış kelimenin hangi dile ait olduğu ilgili dilin kısaltılmış harfi ile gösterilmiştir. Kelimelerin anlamları Latince olarak verilmiş, eğer kelimenin birden çok anlamı varsa rakam verilerek sürdürülmüştür. Türkçe kelimelerin yalın şekillerinden başka yardımcı fiillerle oluşturulmuş birleşik şekilleri de yer yer lugatta bulunmaktadır. Ayrıca madde içinde, anlamı kuvvetlendirmek için kullandığı kelime ile ilgili çeşitli kaynaklardan derlenmiş deyim ve atasözleri bulunmaktadır. Madde başı olan Türkçe kelimelerin arkasından Arapça ve Farsçaları da verilmiştir. Meselâ, “ara” Türkçe, isim, teklik; Farsça, “miyân”; Arapça, “beyn”. Madde başı olan Arapça ziyadeleşmiş mastarların yalın mastarları köşeli parantez içinde gösterilmiştir. Çokluk olarak madde başına alınan Arapça kelimelerin teklik şekilleri de Arap alfabesiyle ayrıca verilmiştir.

Sözlüğün, şüphesiz ki en önemli tarafı, Arap alfabesi ile yazılmış bütün kelimelerin dikkatli ve sistemli bir şekilde Latin harfleriyle yazı çevirimli karşılıklarının verilmiş olmasıdır. Ayrıca kelimelerin klasik imlâlarının yanında “vulg.” (halk dili) kısaltmasıyla konuşma dilindeki veya halk arasında yaygın kullanışlarının kaydedilmiş olması; XVII-XVIII. yüzyıl Türkçe’sinin ses yapısı ortaya koymada büyük katkı sağlamaktadır.

Peter Zieme, Meninski’nin sözlüğünde kullandığı “vulg.” kısaltmasının “halk ağzı” anlamında olmadığı, kelimenin konuşma dilindeki yaygın kullanılışını göstermiş olabileceği kanaatindedir (Zieme, s. 72).

Ayrıca Peter Zieme makalesinde “vulg” kısaltmasını “halk ağzı” kavramı ile değil “bayağı” kavramıyla karşılamıştır. Boeschoten da aynı fikri kabul etmiş görünmektedir (Boeschoten, s.86).

Meninski’nin sözlüğü, Arapça ve Farsça’dan alınmış ve dilimizde yerleşmiş olan kelimelerin Türkçe’nin ses uyumuna nasıl bağlandıklarını takip etmemize de imkan sağlamaktadır. Çünkü Meninski, kelimelerin alındığı dildeki fonetik durumunu gösteren edebî şeklin yanında, konuşma dilinde kazandığı (Türkçe’nin ses yapısına uymuş) şekillerini de sırası geldikçe (vulg.) kısaltmasından sonra vermiştir. Meselâ, *dâye* (vulg.)= *taya*; *âyîne* (vulg.)= *ayna*; *behâ* (vulg.)= *baha*; *serhoş* (vulg.)= *sarhoş*.

Sözlüğün önemli özelliklerinden birisi de çeşitli kaynak eserlerden derlediği Türkçe kelimelerin metinlerdeki yazılışlarıyla okunuşu arasındaki yazı

çevirimli değerleri yönünden farklarının gösterilmiş olmasıdır. Meselâ, “doğan” kelimesi aynı madde başı “togan” ve metinde “doğan” olarak iki şekilde yazıldığı halde yazı çevirimli karşılığı tek şekilde “doğan” verilmiştir. Aynı şekilde “dümbelek” kelimesi “dünbelek” şeklinde yazıldığı halde yazı çevirimlisi “dümbelek” olarak okunmuştur. Sözlüğün bu tür yazı çevirimine sahip olması, Türkçe’nin ses yapısını tespitimizde (XVII. yüzyıl ve yakın yüzyıl itibariyle) çok önemli katkıya sahiptir.

Sözlüğün Türk dili yönünden bir önemli yanı da madde başı olarak alınan Türkçe kelimelerin kullanıldıkları dönemdeki anlamlarının yanında eşanlamlılarının da arka arkaya sıralanmış olmasıdır.

2. *Complementum Thesauri Linguarum Orientalium*

Meniski’nin yukarıda hakkında bilgi verdiğimiz sözlüğünü birçok yönüyle tamamlayıcı özelliğe sahip olan ikinci eseri de *Complementum Thesauri Linguarum Orientalium* (Doğu Dillerinin Hazinesinin Tamamlayıcısı) adlı lugatıdır. Bu lugat dört ciltlik sözlüğe göre sistem ve hazırlanış bakımından farklıdır. Lugat 1806 sayfa olarak 1687 yılında Viyana’da yayımlanmıştır. Latince’den Türkçe’ye- Arapça’ya-Farsça’ya lugat olup aynı zamanda kelimelerin Avrupa dillerinden sırasıyla Almanca, İtalyanca, Fransızca, Lehçe karşılıkları da yer almaktadır. Aslında Meninski’nin bir ciltten ibaret olan bu eseri, *Thesaurus Linguarum Orientalium Turcica Arabica Persica* isimli üç ciltlik sözlüğünün Latince kelimelerin madde başına alınması ve Batı dillerine ait karşılıklarının dahil edilmesi ile meydana getirilmiş bir sözlüktür.

Meninski, sözlüğünün adının “Doğu dillerinin hazinesi ile ilgili bir derleme, veya Latince’den, Türkçe’ye, Arapça’ya, Farsça’ya sözlük” olduğunu, önceki sözlükteki bütün Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerin alındığını, ayrıca bu dillere ait yeni kelimelerin ilâve edildiğini, yer yer yanlış yazılmış unsurların düzeltildiğini, hatta önceki sözlükte olmayan bir takım Latince kelimelerin de eklendiğini ifade eder.

Meninski bu lugatında, madde başı olarak aldığı Latince kelimelerin Almanca’sını, İtalyanca’sını, Fransızca’sını daha sonra Türkçe’sini, Arapça’sını ve Farsça’sını kaydetmiştir. Madde başı olan unsura Batı dillerinden bir tane karşılık verilirken Türkçe, Arapça ve Farsça’dan ise yeri geldikçe üçten fazla eşanlamlı kelimelere yer vermiştir. Arka arkaya sıraladığı Türkçe kelimeler, tarihî dönemlere ait metinlerden seçilmiş eşanlamlı unsurlardır. Arapça’dan da aynı kökten türetilmiş kelimeler bir madde başı altında yakın ve tamamlayıcı anlamlar olarak kaydedilmiştir. Dolayısıyla dört ciltlik sözlüğün bütün maddeleri bu bir ciltlik sözlüğe sığdırılmıştır. Sözlükte çeşitli edebî metinlerden seçilmiş örneklerin yanında deyim ve atasözleri de bulunmaktadır.

Birinci sözlükte olduğu gibi bu sözlüğün de Türkçe bakımından en önemli tarafı Arap alfabesi ile yazılmış Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerin

tam bir yazı çevirimli şekillerinin kaydedilmiş olmasıdır. Meninski, bu sözlükte de konuşma dilinin özelliklerini taşıyan Türkçe kelimelerden önce “halk dili” anlamına gelen (vulg.) kısaltmasını kullanmıştır. Arapça ve Farsça kelimelerden söylenişleri bakımından Türkçe’nin ses yapısına uymuş olanların başına halk dili (vulg.) kısaltması koyarak yazı çevirimli şekillerini yazmıştır.

Meninski’nin sözlüğü sonraki yıllarda meydana getirilen sözlüklere kaynaklık etmiştir. Fransız Biankchi, *Thomas-Xavier Vocabulaire- Français* (I-II, Paris 1829-1831); *Dictionaire Turc- Français* (I-II, Paris 1835-1837); *Dictionnaire Français-Turc* (I-II, Paris 1843-1846) isimli eserlerini hazırlarken Meninski’nin sözlüğünden (*Onomastican Latino- Persico- Arabico- Turcicum*, Viyana 1687) yararlanmıştı.

Biankchi sözlüklerinin malzemesini büyük ölçüde Meninski’den almıştır. Meninski’nin sözlüğünü karışık ve bir yığın olarak kabul eden Biankchi, malzemeyi ehemmiyet ve kullanım derecesine göre tasnif ettiğini, kelimelerin karşılıklarını Latince yerine Fransızca gösterdiğini, yeni dönemde ortaya çıkmış sözlere de yer verdiğini, 20.000 kelime kapasitesi olan bir sözlük hazırladığını, ayrıca insanları Meninski’nin nüshası az ve pek pahalı oluşu yüzünden elde edilmesi güç lügatına muhtaç olmaktan kurtardığını söyler (Akün, VI,118).

3. *Linguarum Orientalium Turcicae, Arabicae, Persicae, Institutiones seu Grammatica Turcica* (Türkçe, Arapça, Farsça Sözlük; Türkçe Gramerinin Esasları) Viyana 1680.

Meninski’nin XVII. yüzyıldaki Türkçe’nin gramer yapısını açık ve öğretici bir dille izah ettiği, daha da önemlisi Türkçe’nin tarihî fonetiği (ses yapısı) bakımından, uyguladığı yazı çevirimi sistemiyle seçkin bir gramer çalışmasıdır.

Eser, D. Raymundo’ya takdim yazısı ile başlar. Giriş bölümünde müellif, eserini İstanbul’da faaliyet gösterecek misyonerlere Türkçe’yi öğretmek amacıyla hazırladığını, bu yüzden gayet açık bir dille ve sistematik bir şekilde telif ettiğini söyleyerek gramer kitabının Türkçe’yi öğretme konusunda taşıdığı önemi vurgular.

Linguarum Orientalium Turcicae, Arabicae, Persicae, Institutiones seu Grammatica Turcica, 6+216 sayfa tutarında (numarasız indeks kısmı hariç) hacimli bir eser olup okunaklı bir harf karakteriyle basılmıştır. Gramere başlamadan kısa bir yanlış- doğru cetveli ve sonunda ise kitaba sonradan dahil edilen ibarelerin yer aldığı bir “Appendix”(ek) bulunmaktadır. Eserde çeşitli gramer kategorileri yedi ana bölüm halinde düzenlenmiştir:

Birinci bölümde harf ve seslerin karakter, yapı ve sınıflandırılmalarının yoğunluk kazandığı yedi bap halinde İmlâ (s. 1-19);

İkinci bölümde ismin yapısı, ismin çeşitleri ve ismin hallerinin ağırlıkta olduğu sekiz bap halinde İsim (s. 21-42);

Üçüncü bölümde zamir ve çeşitlerinin bol örneklerle anlatıldığı üç bap halinde Zamirler (s. 49-55);

Dördüncü bölümde fiil çeşitleri, fiillerin bütün zaman ve şahıslara göre çekimlerinin yer aldığı yedi bap halinde Fiiller (59-111);

Beşinci bölümde Diğer Kelime Çeşitleri başlığı ile Zarf, Edat, Bağlaç ve Ünlem konuları dört bap halinde anlatılmış (124-143);

Altıncı bölümde kelime grupları, yardımcı cümle ve cümle çeşitlerinin anlatıldığı altı bap halinde Cümle Bilgisi yer almıştır (145-173);

Yedinci bölümde aruz vezni, özellikleri ve kalıpları ile kafiye ve seci konularına yer verilmiştir (177-195).

Yedinci konudan sonra Arap harfli örnek metinler gelmektedir. Arap harfli Örnek Metinler Farsça ve Türkçe olarak Arap harfleri ile yazılmıştır. Önce bir sayfa Farsça metin sonra aynı metnin Türkçe'si verilmiştir. Farsça ve Türkçe olarak yazılmış metinlerin Latin alfabesi ile yazı çevirimli şekilleri mevcuttur (196-203). Yazı çevirimli metinlerden sonra Farsça kelime ve gramer şekillerinin örneklerle açıklaması yapılmıştır (204-216).

Eserin son bölümünde iki tane kelime indeksi vardır. İndekse yalnız Arapça kelimelerin yalın halleri madde başı olarak alınmış ve Latince olarak kelime veya ifade şeklinde karşılıkları verilmiştir. Zaman zaman Latince karşılıklarında eşanlamli kelimeleri sıralamıştır. İndekslerin bulunduğu sayfalarda numaralar yazılmamıştır. Yalnız sayfaların takibi sayfa bitiminde sağ alt köşeye kaydedilmiş bir sondaki sayfaya ait metnin ilk kelimesi ile sağlanmıştır. Tek cilt halinde basılmış olan gramer kitabı İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde (nr. 49E/362) bulunmaktadır.

Latin dili ile hazırlanmış olan Meninski'nin grameri teorik bilgilerin az, fakat örneklerinin çok oluşu ile dikkati çeker. Konularını izah ederken kullandığı örnek cümleler içinde Türkçe'nin yanında Arapça ve Farsça'dan dilimize girmiş olan birçok kelime de mevcuttur. Ayrıca Arapça ve Farsça'nın gramer şekillerine de yer verilmiştir. Örnek olarak kullandığı her Arap harfli kelime ve cümlenin bütün harflerinin karşılıkları, Latin harfli yazı çevirimli şekilleri ile yazılmıştır. Örneklerde yer alan kelime ve ekler orijinal yazılışları (kalıplaşmış imlâ) ile tespit edilmiş olmalarına rağmen yazı çevirimli karşılıklar imlâya bağlı olma kaygısı güdülmeden verilmiş, muhtemelen konuşma dilindeki söylenişleri ile karşılanmışlardır. Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe'de telaffuzları değişmişse, yazı çevirimlisinde konuşma dilinde söylendiği gibi yazılmış ve başına halk dilinin kısaltılmış karşılığı olan "vulg." kısaltması konmuştur. Bütün bu özellikleriyle eser Türkçe'nin tarihi fonetiğinin tespit edi-

lebilmesi bakımından çok önemli imkânlar sağlamaktadır. İmlâ kalıplaşması meselesini açıklamakta baş vurulacak önemli bir kaynaktır. Ayrıca Avrupaî tarzda modern gramerciliğimizin ilk örneklerinden olması sebebiyle tarihî öneme sahiptir. Gramer tekniği bakımından ana hatlarıyla bu günkü gramer kitaplarıyla benzerlik göstermektedir. Bu eser bir araştırma, inceleme kitabı olmayıp dil öğretimi gayesiyle hazırlanmış pratik fayda umulan bir çalışma olduğundan, gramer konuları bu amaçlara uygun tarzda alınmıştır. Bunun için de ses bilgisi hususların belli esaslarla geçirilmesi, yapı bilgisi (morfolojik) unsurlara da çok az yer verilmiş olması normal karşılanmalıdır.

Meninski'nin gramerinden sonra aynı amaçlara yönelik yeni yeni gramer kitapları meydana getirilmiştir (meselâ, *Casimo Comidas de Corbognano, Primi Principi della Grammatica Turca* "Türkçe Gramerin Başlıca Kuralları", Roma 1794; Viguier, M., *Elemens de La Langue Turgue Ou Tables Analytiques de La Langue Turque Usuelle, Avec Leur Developpement* "Türkçe'nin Esasları veya Açıklamalarıyla Beraber Konuşulan Türkçe'nin Analitik Tabloları", Constanti-nople 1790). Söz konusu gramer kitaplarında takip edilen sistem, kullanılan malzeme ve varılmak istenen hedef Meninski'ninki ile benzerlik göstermekle birlikte ayrılan tarafları da mevcuttur. Meselâ, Carbognano, Meninski'nin gramerinde Arapça ve Farsça kelimelere ve gramer izahlarına çokça yer verilmesini tenkit ederek, kendi çalışmasının bu eserden daha faydalı ve kullanışlı olduğunu iddia etmektedir. Bunun için de ayrı bir yol takip ettiği anlaşılmaktadır. Eserinde Arapça ve Farsça gramer şekillerine yer verilmeyip yalnız Türkçe kelime ve çekim şekillerinin ele alınması Meninski'nin gramerine göre farklı tarafıdır.

Yine Meninski'nin sözlüğünden ve gramerinden yararlanan diğer bir dil-bilimci Viguier'in *Elemens de la langue ou tables analytiques de la langue turque usuelle, avec leur developpement* isimli çalışmasının farklı tarafı ise, Türkçe'nin çok önemli bir özelliği olan kalınlık-incelik ve dudak uyumlarına ağırlık vermesidir.

Meninski'nin *Linguarum Orientalium Turcicae, Arabicae, Persicae, Institutiones seu Grammatica Turcica* isimli gramer kitabının 1756 yılında Viyana'da iki cilt halinde bir baskısı daha yapılmıştır. Birinci baskıdan farklı tarafı gramer konularından sonra seçilmiş metinler ve indekslerde görülür. Kitabın ikinci baskısının bir nüshası İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde (Genel Kitaplık, nr. HT 395) mevcuttur.

Kaynaklar

- Abdurrahman Şeref, *Tarih-i Devlet-i Osmâniyye*, İstanbul 1312, C.11, s. 91 dipnot.
AKÜN, Ömer Faruk, "Bianchi, Thomas-Xaviler", *DİA*, VI, 118,119, İstanbul, 1992.

- BEHER, Cem, "Wojciech Bobowski'nin (Ali Ufki) Hayatı ve eserleri Hakkında Yeni Bilgiler", *Tarih ve Toplum*, XVI, S. 94, Ekim 1991, s. 17-22.
- BEHER, Cem, *Ali Ufkî ve Mezmurlar*, Pan Yayıncılık:11, Birinci bs., İstanbul, 1990.
- BOESCHOTEN, Hendrik, "The Seyahatname As A Souce For Linguistic İnvigation", *Evlıya Çelebi in Diyarbekir* (hızl. Martin Van Bruinessen and Hendrik Boeschoten), Leiden, 1988, s. 81-103.
- CAFEROĞLU, Ahmet-TANERİNÇ, Özden, "Yeniçağ Türk Dili Lügatleri", *TDED*, C. XIV, İstanbul, 1966, s. 9-52.
- DE CARBOGNANO, Casimo Comidas, *Primi Principi della Grammatica Turca*, Roma, 1794 (telif: İstanbul, 12 Ağustos 1786).
- DUMAN, Musa, *Evlıya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s. 7, 11-12.
- MENINSKI, François de Mesgnien, *Coplementum Thesauri Linguarum Orientalium seu Onomasticum Latino-Turcico-Arabico-Persicum* (İndeks Verborum Lexici Turcico-Arabico-Persici Quod Latina, Germanica), Viennâ, 1687.
- MENINSKI, François de Mesgnien, *Lexicon Arabico-Persico-Tvrcivm* (2. bs.), I-IV, Viyana 1780.
- MENINSKI, François de Mesgnien, *Linguarum Orientalium, Tarcicae, Arabicae, Persicae, Institutiones seu grammatica Turcica*, Vienna, 1680.
- PEREK, Faruk Zeki, *İzahlı Latince-Türkçe Sözlük*, İstanbul, 1952.
- PETER HELMS, Verner-Wilfrid Rogosky und Peter Witzmann, *Lateinisch- Deutsch*, Mannheim, 1986.
- REDHOUSE, Sir James W., *Türkisch and English Lexicon*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1978 (orijinal baskı Constantinople 1890).
- VIGUIER, M., *Elemens de la Langue ou tables analytiques de la langue turque usuelle, avec leur developpement*, Constantinople, 1790.
- ZIEME, Peter, "Meninski Sözlüğünün Dili Üzerine", *XI. Türk Dili Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler*, Ankara, 1966, s. 71-75.